Tarım Sigortası Uygulamaları

Handan AKÇAÖZ[1] Göksel AKPINAR[1] Hatice KIZILAY[2] Savaş ÖZGÜRSOY[3]

Giriş

Tarım sektörü kendine özgü özellikleri nedeniyle risk ve belirsizlik ile karşı karşıya bulunmaktadır. Risk ve belirsizlik tarım işletmelerinde bitkilerin, hayvanların ve insanların yaşamlarını olumsuz etkilemekte, tarımsal üretimde dalgalanmalara ve tarımsal gelirde istikrarsızlığa neden olmaktadır (Akçaöz, 2001).

Tarımda bitkisel ve hayvansal üretimi tehdit eden riskler vardır. Bunlar; doğal, ekonomik ve sosyal risklerdir. Doğal risklerin başında dolu, don, yangın, kuraklık, fırtına ve sel felaketi gelmektedir. Bitkisel ve hayvansal üretimi tehdit eden risk ve belirsizlikler sonucu meydana gelecek hasarların önlenebilmesi için en etkili sistem Tarım Sigortası'dır (Demir, 2003). Tarım sigortası, tarımdaki risk ve belirsizliklerden dolayı meydana gelebilecek zararın sözleşme şartları çerçevesinde karşılanmasını güvence altına alan bir sistemdir. Tarım sigortası; bitkisel ürünler, hayvanlar, tarım alet ve makineleri, tarımsal yapılar, çiftçi ailesinin sağlık, emeklilik vb. sigortaları kapsamaktadır (Akdemir ve ark., 2001). Tarım sigortasının başlıca amaçları; gelir dalgalanmasını azaltmak, tarımda doğal afetler için hükümetin mali açığını azaltmak, tarımsal alanlarda ekonomik gelişmeyi kolaylaştırmak ve tarımda doğal felaketlerin sosyal zararlarını hafifletmektir (Tesbi, 2000).

Dünyada uygulanan tarım sigortalarının çeşitleri, işletme şekilleri ve kapsamları, ülkelerin ekonomik gelişmişliklerine, ülke ekonomisi içinde tarımın yeri ve önemine bağlı olarak değişmektedir. Bu çalışmada, çiftçinin geçim kaynağı olan bitkisel ve hayvansal ürünleri çeşitli tehlikelere ve doğal afetlere karşı teminat altına alan tarım sigortalarının, dünyanın çeşitli ülkelerinde gelişimi ve uygulamaları açıklanmıştır.

Çeşitli Ülkelerde Tarım Sigortası Uygulamaları

İspanya

1978 yılında Birçok Riske Karşı Ürün Sigortası (Multiple Peril Crop Insurance-MPCI) (sebze ve meyveleri içeren çok sayıda ürün) ilk olarak uygulanmıştır. Tarım sigortası uygulamasında gönüllülük esastır. Devlet tüm maliyetlerin % 50'sini destekler. Kamu, özel kurumlar ve çiftçi temsilcileri sigorta sisteminde yer alır.

ENESA (Balık, Gıda, Tarım Bakanlığı) sigorta sistemini geliştirmede ve tarım sektörüne bilgileri yaymada rol oynar.Çiftçilere özel şirketler tarafından dağıtılan sigorta kontratları, sistemi yöneten, tarifeleri oluşturan ve şartları belirleyen, primleri/destekleri toplayan ve ödemeleri yapan Agroseguro'da toplanır (OECD, 2000).

1980 yılında ürün ve hayvan sigortaları, Birinci Ulusal Tarım Sigortası Uygulama Planı kapsamında uygulamaya başlanmıştır (Meuwissen ve ark., 2002).

Amerika Birleşik Devletleri

1994 yılında Ürün sigortası (42 çeşit meyve, sebze ve tarla ürünü), Tarım Bakanlığı'na bağlı Federal Ürün Sigorta Şirketi (FCIC) tarafından yapılmıştır.Primler hasattan sonra ödenmekte ve primlerin yaklaşık % 50'sini federal hükümet desteklemektedir (Ahsen, 1985). 1996'dan itibaren gelir sigorta programı uygulanmaktadır. Gelir Koruma (Income Protection-IP) sigorta sistemi Risk

[1] Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 07070, Antalya
[2] Zir. Yük. Müh., Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 07070, Antalya
[3] Zir. Müh., Dr. Tarım Ekonomisti, Antalya

Yönetim Acentesi (Risk Management Agency-RMA) tarafından geliştirilmiştir.

Ürün Gelir Sigortası (Crop Revenue Insurance -CRC) özel bir şirket (Amerikan Tarım Sigorta Inc.) tarafından tasarlanmıştır. Group Risk Income Protection-GRIP, Group Risk Plan-GRP, Adjusted Gross Revenue-AGR sigorta sistemleri uygulanmıştır (OECD, 2000). Aynı zamanda Buy-up Coverage ve Non-insured Assistance Program (NAP) uygulanmaktadır (Anonymous, 2001).

Yunanistan

1925-1961 yıllarında dolu ve hayvan sigortası uygulanmaktaydı ve gönüllülük esastı. 1926-1954 yıllarında Karşılıklı Tarım Sigortası (dolu fırtınası, hayvan kayıpları, yıldırım ve yangın risklerine karşı) uygulamaya konuldu. Hükümet tarafından dolu ve don risklerine karşı Tarımsal Sigorta Fonu (TGA) kuruldu.

1954-1980 yılları arasında hükümet tarafından Yunanistan Tarım Bankası kuruldu. Bu banka, dolu ve hayvan sigortasını uygulamaya koydu. 1961-2001 yıllarında zorunlu sigorta uygulandı. Çiftçilerin sosyal güvenlik programlarını kurmak ve doğal afetlerin sebep olduğu ürün kayıplarından gelen finansal sonuçlara karşı çiftçileri korumak amacıyla Tarımsal Sigorta Organizasyonu kuruldu (Georgiadis, 2002). 1963 yılında dolu ve don risklerine karşı ürün sigortası uygulandı. 1978 yılında sel ve fırtına risklerine karşı sigorta uygulandı. 1979 yılında dolu ve don risklerine karşı koruma programları uygulandı. 1988 yılında Yunan Tarım Sigortası Organizasyonu (ELGA) uygulamaya konuldu. ELGA; dolu, don, fırtına, sel, kuraklık, aşırı yağış, aşırı kar yağışına karşı zorunlu ürün sigortası yapmaktadır. Tarım sigortası sisteminde sigorta şirketleri, ELGA ve Tarım Bakanlığı yer almaktadır (Georgiadis, 2002).

Kanada

1959 yılında Ürün Sigorta Programı (Crop Insurance Programme-CIP) uygulamaya konulmuştur. Hükümetin ve üreticilerin program maliyetlerinin paylaşımı, gönüllü katılım, eyalete ait katılım söz konusuydu. Bu program kuraklık, don, sel, dolu, aşırı nem, kontrol edilemeyen hastalık ve zararlılarda uygulandı.

Net Geliri Dengede Tutma Hesabı (Net Income Stabilization Account) (NISA) İşletme Gelirini Koruma Hareketi'nin (Farm Income Security Act.) bir bölümü olarak 1991'de geliştirilmiştir. Üreticiler, hükümet ve katılan eyaletler arasında ortaklaşa geliştirilen gönüllü bir programdır. Bu program uzun dönem işletme gelirini dengede tutabilmek amacıyla üreticilere yardım etmek için planlanmıştır. Tarımsal Gelir Afet Yardımı (Agricultural Income Disaster Assistance-AIDA), gelir azalmalarıyla karşı karşıya kalan üreticilere yardım etme amacı taşımaktadır. Kişilere, çiftçi birliklerine, kooperatiflere bilgi sağlar. Tüm ürünleri kapsamına alır. Brüt gelir esasına dayanır (Anonymous, 2001).

Japonya

Tarımsal sigorta sisteminde özel sigorta şirketleri yoktur. Çok yönlü kamu sistemi vardır. Bu sistem altı programdan oluşur. Program; sebzeler, çiçekler, kümes hayvanları hariç hemen hemen tüm ürünleri ve hayvanları kapsar. Bu programlar; pirinç, buğday ve arpa sigortası (zorunlu katılım), ipekböcekçiliği sigortası (zorunlu katılım), hayvan sigortası, meyve ve meyve ağacı sigortası, alan ürün sigortası ve sera sigortasıdır.

Tarım sigortası, Tarımsal Karşılıklı Yardım Birliği (Agricultural Mutual Relief Associations) tarafından organize edilir. Hükümet çiftçilerin primlerini ve sigortacıların yönetim harcamalarının bir kısmını destekler. Pirinç İşletme Gelirini Dengede Tutma Programı (Rice Farm

Income Stabilization Programme), pirinç fiyatında, bundan önceki üç yılda ortalama fiyata kıyasla gerileme olursa uygulanmaktadır (Anonymous, 2001).

Macaristan

21 özel sigorta şirketinin sadece 4'ü tarım sigortası alanında faaliyet göstermektedir. Ürün sigortası; tüm ürünlerde dolu sigortası, fırtına sigortası (tahıllar), don sigortası (tahıllar), sel sigortası (tüm ürünler) ve sera sigortasıdır. Hayvan sigortası; yangın, yıldırım, deprem, hastalık ve kazaların sebep olduğu kayıplara karşı, inek, domuz, koyun ve kümes hayvanlarını sigortalar (Csaba ve Victori, 2002).

Kıbrıs

Tarım sigortası ilk olarak 1956 yılında Tarımsal Tedbir Fonu (Agricultural Provident Fund) adında bir programla başlamıştır. 1965 yılında Kuraklıktan Zarara Uğrayan Çiftçilerin Refah Fonu uygulamaya konulmuştur. 1978 yılında Kıbrıs Tarım Sigortası Programı (Tarımsal Sigorta Organizasyonu 'OGA') uygulanmaya başlanmıştır. Zorunlu sigorta yapılmaktadır. Hükümet primlerin % 50'sini desteklemektedir (Phoutiou, 2002).

Portekiz

1980 yılında Hükümet Ürün Sigorta Programının yetki verdiği ürün sigortası uygulanmaya başlanmıştır. Bu program altısı hükümetin kendisine ait diğerleri karışık veya özel olan 15 yetkili sigorta şirketleri tarafından oluşturulan bir havuz olarak çalışmaktadır. Hükümet, Ürün Sigortası Tazminat Fonunun (Crop Insurance Compensation Fund) yaklaşık % 60'ını finanse eder. Bu fon primlerin % 25'ini destekler. Maliye ve Tarım Bakanlıkları karar verme merkezidir.

Özel Ürün Sigorta Fonu'nu yönetirler. Bu fon afet kayıplarının bedelini ödemek için hükümet tarafından oluşturulmuştur. Sigorta uygulamasında katılım gönüllüdür. 1996 yılında Koruma Sistemi kurulmuştur. Hükümet % 125'in üzerinde kayıp oranını öder. Bu sistem, yangın, yıldırım, aşırı yağış, dolu, don ve sağanak kar yağışı risklerine karşı uygulanır. Primlerin % 50'si Tarım Bakanlığı tarafından desteklenir (D'eça, 2002).

İtalya

Özel sigorta sistemi (dolu, don, rüzgâr meyve ağaçları için hastalık ve zararlı) mevcuttur. Kamu afet yardımları Ulusal Dayanışma Fonu tarafından yapılır. Bu fon, zarardan sonra doğru tedbirler (sigortalanamayan ürünlerde aşırı yağış, sel, fırtına, kırağı, dolu ve kuraklık) ve zarardan önce önleyici tedbirler (doğal riske karşı sigortaların primini kısmen desteklemek) almaktadır. Çoklu risk sigortası; kuraklık, aşırı nem, dolu v.b. risklere karşı uygulanmıştır (Panella, 2002).

Fransa

Dolu (tüm ürünler için), fırtına (mısır, üzüm, ayçiçeği ve şerbetçiotu için doluya ilaveten), çoklu risk (tütün) ve hayvan kayıpları özel sigorta şirketleri tarafından sigortalanmaktadır. Özel sigorta şirketleri tarafından sigortalanamayan doğal afetler sonucu oluşan tüm kayıplar için kamunun afet yardımları (kuraklık, kesin olarak belirtilemeyen felaketler) vardır. Meyve ve sebzeler için dolu sigortası primleri özel sigorta şirketleri tarafından desteklenir. Devlet yardımları özel sigortanın kapsamındaki, korunabilen kayıpları destekler (Anonymous, 2001).

Dolu, salyangoz zararı (tüm ürünler), karga zararı (mısır), durgun su (şeker pancarı ve üzüm hariç tüm ürünler), kuraklık, don, fırtına (mısır), zararlılar (tahıllar), sel, dolu ve don kombinasyonu (üzüm) ve dolu, fırtına ve kar (bahçecilikte) risklerine karşı sigorta yapılmaktadır. Sistemde özel sigorta

şirketleri faaliyet göstermektedir. Sigorta primleri dolu ve don sigortası için devlet tarafından desteklenir (Anonymous, 2001).

Almanya

Dolu, don (üzüm), kalite ile ilgili sigorta; şeker içeriği (şeker pancarı), nişasta içeriği (patates), patateste belirli hastalıklar, fırtına, don, sağanak yağmur, epidemik hastalıklar, hayvanlar için kazalara karşı özel sigorta uygulaması yapılmaktadır. Kamu afet yardımları kamu fonları tarafından yapılmaktadır. Devlet prim desteği uygulamaktadır (Anonymous, 2001).

Türkiye'de Tarım Sigortasının Gelişimi

1957 yılında Şeker Sigorta dolu sigortaları ve 1959'da Başak Sigorta çiftlik hayvanları sigortası uygulamalarını başlatmıştır. 1987 yılında Türkiye İçin Tarım Sigortalarını Geliştirme Planı uygulamaya konulmuştur. Sigorta sektöründe devlet, çiftçi birlikleri ve sigorta şirketleri üçgeninde planlı bir dönem başlamıştır. 1995'de Birden Çok Riske Karşı Ürün Sigortaları (MPCI) için altyapı çalışmaları başlatılmıştır. Tarım Sigortaları Vakfı kurulmuştur. 1997'de I. Tarım Şurası çalışma belgesinde tarım sigortaları havuzuna yer verilmiştir. 1998'de "Tarım Sigortaları Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı" sigorta sisteminde devlet desteği ve havuz uygulamasını öngörmekteydi. Ancak bu kanun tasarısı çıkarılamamıştır. 2000 yılında "Tarımsal Reform Uygulama Projesi-ARIP" uygulamaya geçirilmiş ve Tarımda devlet destekli tarım ürünleri sigortalarının başlaması öngörülmüştür.

2001 yılında devletin doğal afet sonrası tohumluk yardımı kaldırılmıştır. 2002 yılında doğal afetlere karşı devletin çiftçiye karşılıksız yardım yapmasını sağlayan uygulamalar bitmiştir. Acil Eylem Planında Tarım Ürünleri Sigortası Kanunu çıkarılması ve uygulama planı hazırlanması öngörülmektedir (Dinler ve ark., 2005). Haziran 2005'te Tarım Sigortası Yasası kabul edilmiştir. Devlet destekli tarım sigortası uygulanmaya başlamıştır.

Sonuç

Bu çalışmada dünyanın çeşitli ülkelerinde tarım sigortası uygulamaları ve gelişimi incelenmiştir. Birçok ülkede, ülke koşulları dikkate alınarak tarım sigortası programları geliştirilmiştir. Doğal riskleri önlemede önemli yere sahip olan sigorta sistemleri de başta İspanya ve ABD gibi ülkelerde yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. İncelenen ülkelerde, ürün ve gelir sigortası yaygın olarak kullanılmaktadır. Avusturya haricinde diğer tüm ülkelerde devlet sigorta primlerine destek sağlamaktadır. İtalya, Fransa, Avusturya ve Almanya gibi ülkelerde özel sigorta sistemi uygulanmaktadır. Tarım Sigortası uygulamaları konusunda en fazla gelişme gösteren ülkeler İspanya ve ABD'dir.

Tarım Sigortası sisteminde; İspanya, ABD, Yunanistan e Portekiz'de devlet ve özel sektör; Kanada, Japonya ve Kıbrıs'ta yalnızca devlet; Macaristan Meksika, İtalya, Fransa, Avusturya ve Almanya'da ise yalnızca özel sektör yer almaktadır. İspanya, Kanada, Meksika, İtalya ve Fransa'da gönüllü katılım, Yunanistan, Japonya ve Kıbrıs'ta ise zorunlu katılım söz konusudur.